

Tillväxten och det goda livet: fakta, forskning och förförelse

Inlägg vid FRUSAM:s konferens 8 dec 2010

Lars Ingelstam

Professor i Teknik och social förändring

Personligt och historiskt

- Framtidsforskning som särskilt uppdrag (från 1971)
- Ekonomi-skepsis (matematik & politik): "ekonomi är alltför viktigt för att hanteras av ekonomer"
- *Economics* vs samhällsvetenskap
- Det långa perspektivet; har konsekvenser!
- Tre processer: Globalisering, Postindustrialisering, Tjänstedilemmat ger nya förutsättningar för politiken
- Ekonomi på plats; denna föregås av två böcker och oräkneliga artiklar och föredrag
- Lokal ekonomi och civilt samhälle

Syften

1. Sätta in dagens välfärdsdilemma i ett längre tidsperspektiv
2. Påvisa att "tillväxt" är ett konstigt begrepp, i synnerhet som *mål* för samhällsutvecklingen
3. Skissera några oortodoxa framtider för samhällsekonomin och välfärden

Lars Ingelstam

**Ekonomi
på plats**

Leif Jonsson (red.)

Kommunledning och samhällsutveckling

Är det dags att svenska kommuner tar ett större ansvar för samhällsutveckling? Vill de det – och kan de det? Det är några av de frågor som behandlas i denna antologi. Bakgrunden är att det svenska välfärdssamhället sedan lång tid har utvecklats under stark statlig regi och med kommuner som allt större genomförare av välfärdspolitik. Olika röster kommer till tals i boken – både från kommunvärlden och från forskarsamhället.

I boken uttrycks en tilltro till att kommuner kan arbeta med samhällsutveckling. Lokala krafter av olika slag kan tas tillvara i samhällsutvecklande arbete. En viktig förutsättning för detta är att kommunerna flyttar fram sina positioner. En annan förutsättning är att kommuners ledande aktörer inte bara agerar som genomförare av statlig välfärdspolitik utan också ägnar sig åt att bygga strukturer. På så sätt kan många delta och leda lokalt samhällsutvecklingsarbete.

Boken vänder sig till personer verksamma såväl i kommuner som vid universitet och högskolor. Den vänder sig även till olika myndigheter.

Leif Jonsson är redaktör för boken och är verksam som organisations- och samhällsforskare vid Linköpings universitet. Samtliga författare har en stor förtrogenhet med den kommunala sektorn. De har alla ingått i ett forsknings- och utvecklingsarbete kring hur kommunledningar kan arbeta med samhällsutveckling. Utifrån sina skilda positioner och discipliner bidrar författarna med olika infallsvinklar på bokens ämne.

Boken beräknas utkomma i januari 2007.

För mer information
kontakta Malin Lindgårdh
046 31 21 49 eller
malin.lindgardh@studentlitteratur.se

1 uppl. 2006
Art.nr 32661-01
ISBN 91-44-01962-9

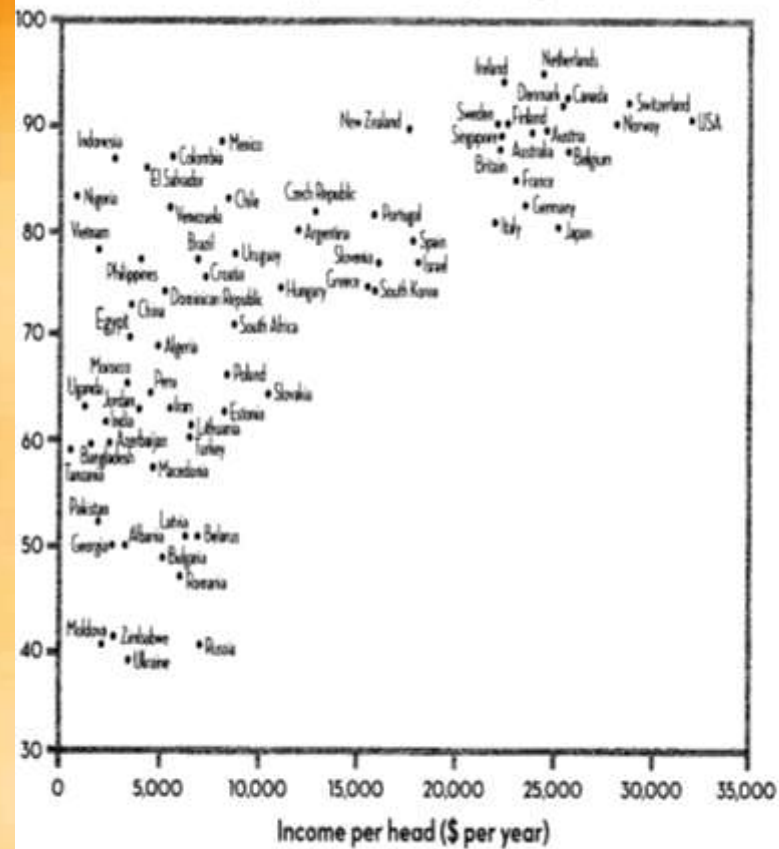
Huvudpunkter

- Om ekonomin och livet
- Om tre förändringsprocesser
- Om framtidsscenarier: nya kombinationer av arbete och pengar

Om ekonomin och livet

- Tillväxt och lycka?
- Layard (diagram) visar mycket stora variationer
- Fattiga länder drar nytta av tillväxt
- Rika länder: inte stor påverkan (bortom "Sverige 1962") av tillväxten på lyckan

Income and happiness: Comparing countries

Lyckan...

- Lycka kan mätas och statistiskt behandlas men upplevs alltid till slut på en plats och av en människa.
- Layards (2005) ”sju stora”:
 - Familjerelationer
 - Finansiell situation
 - Arbete
 - Samhällsgemenskap och vänner
 - Hälsa
 - Personlig frihet
- God överensstämmelse med ”traditionella” välfärdsforskare (Vogel, Svallfors m fl)

Tillväxt: ett ointressant (!) begrepp

- Layard m fl visar att det inte finns något samband mellan tillväxt och lycka
- Inte heller samband mellan tillväxt och VSO (återkommer)
- Sambandet mellan tillväxt och arbete tveksamt och delvis omvänt (återkommer)
- Tillväxt och miljö (nästa bild)

Tillväxt och miljöbelastning

- Är fortsatt tillväxt förenlig med en hållbar utveckling?
- Kenneth E Boulding
- Tillväxtens gränser (1971)
- Kalkyler av Christer Sanne, Stefan Edman, Lennart Olsen m fl
- Kalkyler av SKL, LU m fl
- Dilemma???
- Kan Sverige avvika?
- *Decoupling* och tjänstesamhället
- Thomas Idergards (Timbro) ståndpunkt

Tillväxt och arbete: tre förändringsprocesser

- Bakgrund: arbetsdelning under 1900-talet
 - Postindustriella samhället
 - Globalisering
 - Tjänstedilemmat

Arbetsdelning under 1900-talet

Tabell 8.1 Antal sysselsatta, medelarbetstid per sysselsatt och total arbetstid.

Källor: Löngridsutredningen 1972, SOU 1989:53 samt SÖ 2005

År	1900	1913	1929	1938	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Sysselsatta tusental	2314	2602	3146	3159	3422	3616	3912	4234	4540	4159
Medelarbetstid tim/år	2688	2588	2283	2204	1951	1823	1641	1438	1480	1627
Antal arbetstim miljoner/år	6220	6734	7184	6962	6676	6592	6420	6088	6719	6765

Arbete inom olika sektorer

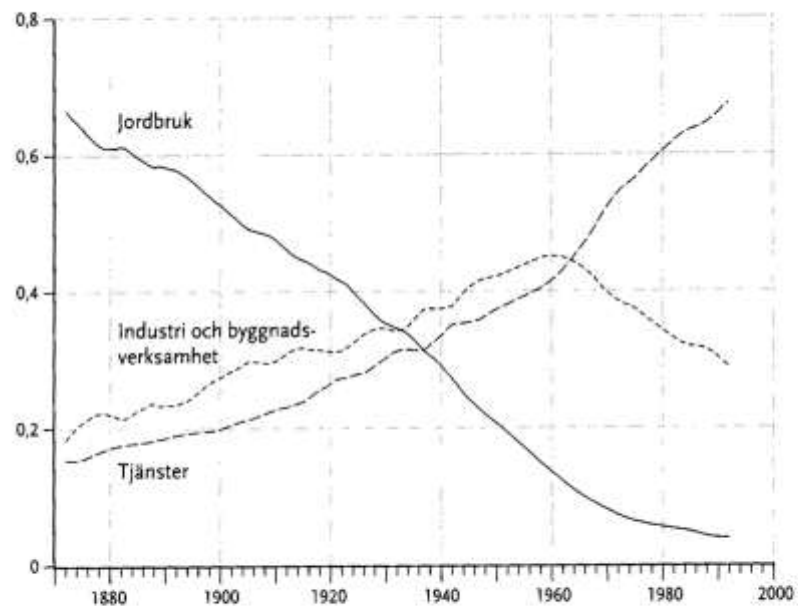
- Gul sektor/näringsliv: 3,0 Mpers, 4990 Mh
- Blå sektor/offentlig: 1,24 Mpers, 1915 Mh
- Självorganiserad/samverkans-: (0,3 Mpers), 500 Mh
- *Dessutom* arbete inom och nära hushållen: 6600 Mh

■ **Post-industriellt samhälle**

- Förutsagt från 1940-talet: jordbruk och industri ner mot 20% av arbetet
- Vändpunkten i Sverige: början av 1960-talet
- Ideologiska och teoretiska fastlåsningar till "industrisamhället"

Den postindustriella verkligheten i bild

DIAGRAM 1.2. Andelar av sysselsättningen inom jordbruk med binäringar, industri- och byggnadsverksamhet samt tjänster 1870-1995. Femårs löpande medeltal.

Anm.: I tjänster ingår inte oavlönat husligt arbete.

Källor: Bearbetning av Jungenfelt (1966), SCB Statistisk årsbok, Statistiska Meddelanden Nationalräkenskaper och Arbetskraftsundersökningar samt Historisk statistik del 1.

■ Globalisering

- Olika bud i debatten: inget nytt; urholkar staternas och politikens inflytande (bra eller dåligt?), 2000-talets välståndsfaktor nr 1
- På medellång sikt: samma effekter som postindustriella: press på industrisysselsättningen
- På lång sikt: löneutjämning (global proletarisering)
- Balanserad framställning: Joseph E Stiglitz
- Hur genereras nya överklasser? Reich: symbolhanterarna. Kapitalhantering? Intellektuellt kapital och kunskap (Bell, Drucker)

■ Tjänstedilemmat

- Människor är dyra - saker billiga
- Obalanserad tillväxt (Baumol 1967)
- Självbetjäningssamhället (Gershuny 1978)
- Förskjutning cirka 100 % på 20 år
- Berör välfärdsstatens framtid: VSO
syssetsätter 30 %
- Det p-i samhällets baksida: vi blir för rika för
att ha råd med det vi "egentligen" behöver
(jfr lycko- och välfärdsforskningens resultat)

Tillväxten och VSO

- En allmän tillväxt i ekonomin ("kassalådan") innebär inget tillskott till skattefinansierad VSO
- Elementär matematik!
- Kan spåras via skatteintäkter som äts upp av löneökningar
- Endast skattekvoten (eller nya former av intäkter) kan addera till VSO

Betalt och obetalt arbete

- En ständig förskjutning (särskilt under 1900-talet)
- Självbetjäning i detaljhandel - och vård
- IKEA!
- Utstötning av serviceverksamheter från marknaden
- Avveckling av offentliga åtaganden (Baumol!) en konsekvens av "obalanserad tillväxt"
- Politik: först omfattande "socialisering" sedan privatisering; ingendera har stor realekonomisk betydelse

Tendenser inom olika sektorer

- Gul sektor/näringsliv: avtagande sysselsättning i ren industri, tjänstesektorn svårbedömd
- Blå sektor/offentlig: volymen i stat och kommun stagnerande sedan tidigt 1980-tal (det "kommunala knät"). Krissanering och återhämtning.
- Självorganiserat arbete: många allianser med kommuner. Museerna (DN 3 dec). Traditionellt föreningsliv sviktar. Socialt arbete stabilt, ökar möjligen något. Nyföretagande.
- **Tolkningar.** Socialt kapital (Putnam). Postindustriellt dilemma (Keynes, Wiener, Rifkin; Gershuny, Baumol, Ingelstam)

Samverkanssektorn

- Är en del av den vita ekonomin, men med överlappningar till gul och blå
- Innefattar delsektorer som beskrivs med ideologiskt och kulturellt laddade begrepp:
- Civilt samhälle
- Den tredje sektorn
- Social ekonomi (socialt kapital)
- Informell ekonomi
- Ideell sektor (Wijkström)

Tid (och pengar) i samverkan

- I genomsnitt 50-70 tim per vuxen/år
- Ojämnt fördelat: en livsstil för några
- Summerat 500 miljoner timmar/år
- Motsvarar 300 000 årsverken, 7 % av total arbetstid i förvärvsarbete
- Penningekonomisk omslutning: 30-120 miljarder (1-4 % av BNP)

Betydelsedimensioner

- Engagemang i föreningar sviktar
- Frivilligt socialt arbete består, svag ökning?
- Miljöarbete ökar
- Tendens mot kommersialisering (Lundström och Wijkström 2002)

Demokrati och ekonomi

- Kan social ekonomi och föreningar "skola in" människor?
- Putnam och det sociala kapitalet (båda)
- Demokratiskola (Amnå och Vogel 2003)
- "Ekonomiskola"? Gnosjö!
- Entreprenörskap: en generell kvalitet? (Bengt Johannisson m fl)

Övergång till problemlösning: grunden för en ny politik

- Börjar i den hårda biten (se nästa bild)
- Konsten att hålla flera bollar i luften och flera tankar i huvudet (politikens sektorisering är ett problem)
- Traditionellt jobbskapande fungerar lokalt, men bara på kort sikt
- Det stora valet: löskoppla arbete från försörjning eller arbete från "marknaden"

Tabell 8.2 (11.1). ”Försörjningsbördan.”

- **Antal personer (tusental) i offentlig produktion och åtgärder, anställda inom privata näringslivet samt icke-aktiva.**

	1965	1970	1980	1990	2003
• 1 Off anställda + AMS	602	864	1404	1647	1413
• 2 Icke aktiva	1261	1484	2076	2402	2865
• 3 Summa 1+2	1863	2348	3480	4049	4278
• 4 Privat anställda	3634	3056	2952	2998	2999
• 5 Kvot 3/4	0,51	0,77	1,18	1,35	1,42
• 6 Kvot 2/(1+4)	0,30	0,38	0,48	0,52	0,66

Tre scenarier (variationer på framtiden)

- Det finns inte hur mycket arbete som helst!
- Söker pressa ner kvoterna (rad 5 och 6) = **köpkraft** i första hand genom arbete
- Bevarar välfärden, särskilt VSO
- Räknar - i viss mån, men i olika grad - med den civila sektorn
- Ryggar inte för arbetsdelning
- Hårdbevakar inte tillväxt och miljö OBS!
- Jag räknar på en (ganska jämn) förändring under 20 år

A Den nya välfärdsstaten

- Oförändrat antal timmar i VSO, plus tillskott från civilt samhälle (+ 15 % av totalen)
- Arbetstiden ner till 1300 tim, från 1600
- Näringslivet minskar i volym 18 % men ökar sysselsättningen något
- Totalt ökar antalet personer i (avlönat) arbete med 300'+140'

B Företagande med sociala förtecken

- Av VSO mm i offentlig sektor behålls hälften; 750 Mh länkas till privata eller kooperativa företag
- Försäkringslösningar ersätter delvis beskattning
- Civila åtaganden (för välfärd) i måttlig omfattning
- Största sysselsättningen i privat sektor, + 300 000 personer
- Arbetstiden ner från 1600 till 1400 tim

C Civilsamhällets renässans

- Betydande del av VSO länkas till civila organisationer; från 250 Mh till 750 Mh
- Av dessa kan ungefär 20% täckas av ideella insatser
- Offentlig sektor behåller drygt 50 % av VSO och finansierar delar av civila sektorn
- Genomsnittlig arbetstid ner från 1600 till 1300 tim
- Näringslivet tappar 1000 Mh men har ungefär samma antal anställda

Kommentarer

- Ganska måttliga förändringar - på 20 år
- "Folkrörelsepartierna" har visat sympati för A och C
- Möjliga politiska allianser?
- Sviktar "det kollektiva" i Sverige?
- *Är svensken människa?* Berggren och Trägårdh (2006). Statsindividualismen

Slutord

- Fördelning av köpkraft och upprätthållande av en hög andel offentlig konsumtion (VSO) är de centrala problemen
- För dessa måste "tekniska" lösningar skapas
- "Tillväxtpolitik" är en klumpig och kanske omöjlig väg att lösa problemen
- Tillväxt är ett särintresse: en "tillväxtfrämjande" politik gynnar vissa grupper och missgynnar andra
- Att ständigt öka köpkraften skapar inte ett bättre samhälle
- Låt begreppet dö sotsdöden!

Ändå slutligare slutord

- Är tillväxt och folkhälsa en bra frågeställning?
- Finns det någon bättre fråga - som skulle ge bättre ledtrådar till en hälsobringande politik och ett friskt samhälle?
- Förslag:

RICHARD WILKINSON KATE PICKETT

JÄMLIKHETS ANDEN

Därför är mer jämlika samhällen
nästan alltid bättre samhällen

KARNEVAL FÖRLAG

"EN FANTASTISK BOK
VARS SLUTSÄTTER
KAN FÅ DJUPGÅENDE
KONSEKVENSER."
WILL HUTTON, OBSERVER

Jämlikhet och folkhälsa

- Troligen en bättre frågeställning
- Positiv korrelation mellan jämlikhet och hälsa
- Samma sak mellan jämlikhet och andra sociala kvaliteter
- ***Ämne för nästa projekt?***